

Posudek oponenta diplomové práce

Lenka Tinková Medvecová: *Dětský spánek v zajetí normality*. Praha: Katedra obecné antropologie FHS UK, 2018.

Diplomová práce Lenky Medvecové Tinkové je zajímavým příspěvkem k výzkumům disciplinace dětského spánku. Na základě rešerše poměrně rozsáhlé literatury z oblasti zejména medicínské antropologie a realizace množství skupinových i individuálních rozhovorů se autorka zaměřuje na téma konstrukce normativu správného spánku v medicínském diskurzu a jeho následného vyjednávání ve společnosti, v rodině i na individuální úrovni praxe samotných matek. Za tímto účelem představuje vybrané přístupy z oblasti pediatrie, spánkové medicíny a psychologie. Odborná (sociálněvědní i lékařská) literatura pak tvoří rámec, ke kterému autorka vztahuje interpretace empirických dat sestávajících z reflexe zkušeností žen, které se výzkumu zúčastnily i jejích vlastních.

Práce je členěna do čtyř základních kapitol. V úvodu autorka kromě velmi krátké metodologické části představuje především svou pozici ve zkoumaném terénu prostřednictvím vykreslení příběhu, jak se stala spánkovou poradkyní. V navazující kapitole, nazvané: „Spánek a normalita v medicíně a antropologii“ diskutuje vývoj přístupu ke spánku v medicíně, způsoby konstrukce „normálního“ dětského spánku a jeho kritiku ze strany medicínské antropologie (např. Helen Ball, Margaret Lock a Vinh-Kim Nguyen). V tomto kontextu se krátce věnuje konceptům, jakými je Foucaultova biomoc či lokální biologie z pera Margaret Lock. Ke konci kapitoly pak autorka diskutuje některé milníky ve vývoji přístupu k dětskému spánku v české medicíně, potažmo společnosti. V následující kapitole s názvem: „Prosím, spinkej“ pracuje autorka již více s daty, na jejichž základě porovnává přístup k zacházení s dětským spánkem ve Velké Británii a České republice. V této části současně představuje své argumenty, kritizující převládající univerzalistický přístup k dětskému spánku, který dle autorky vede často k „různým problémům“ (str. 5). Setkáváme se zde i s formulací parciálních závěrů, stejně jako s osobními zpověďmi vyrovnávání se s dětským spánkem sepsanými samotnými účastnicemi výzkumu. V závěru nacházíme popis výrazného posunu k argumentaci nutnosti disciplinace dětského spánku, který dle autorky nastal v posledních několika letech v českém prostředí. Následuje velmi stručné shrnutí práce uzavřené zasazením tématu do kontextu díla Marcela Mause.

Jako hlavní přednosti práce hodnotím značně rozsáhlou literární rešerši, která zahrnuje kromě teoreticky orientovaných děl i množství empirických studií dětského spánku z oblasti medicínské antropologie. Autorka dále čerpá z historických i historicko-antropologických prací, publikací z oblasti pediatrie, spánkové medicíny i psychologie. Ve své diplomové práci představuje Lenka Medvecová Tinková množství zajímavých empirických poznatků, týkajících se depatologizace dětského spánku (str. 33), duality spánku ve smyslu propojení těla matky a dítěte (str. 38), pojmů, používaných v medicínské praxi k disciplinaci (matek a) dětského spánku (str. 39) a v neposlední řadě i širších strukturálních vlivů na specifické národní tradice regulace dětského spánku (str. 39, 42). Konkrétně se jedná o uspávání ve vztahu k pracovní efektivitě matek a nastavení mateřské a rodičovské dovolené. Kromě výše zmíněných postřehů autorka představuje závěry výzkumu v podobě typologie aktérských reprezentací příčin „stresu“, který matky, dle autorky vedou k vyhledávání řešení situace jako je např. metoda vyplakávání, stejně jako se zde věnuje typologii motivací žen pro využití této metody. V této části práce autorka na základě empirických dat relativizuje pediatrii a spánkovou medicínou nastolené normativy, týkající se dětského spánku.

Práce má několik nepopíratelných kvalit, které je třeba pozitivně ohodnotit, nicméně k její obsahové i formální stránce mám několik připomínek. Zastřešujícím negativem práce je nedostatečné propojení výzkumných otázek, zvolených metod výzkumu a teoretického rámce. Tento jev je podmíněn tím, že výzkumné otázky nejsou jasně nadefinované (téma je formulované jinak v abstraktu, v metodologické části i v závěru). Metodologie práce je popsána absolutně nedostatečně na cca dvou odstavcích (str. 4). Deklarovaný teoretický rámec je nedostatečně propojený s daty, u nichž velmi často absentují jakékoli interpretace (např. str. 41, 43, 49–51). Výtky konkretizují v následujících bodech:

1. Konzistence celku práce

Výzkumné otázky hodnotím jako nevhodně definované ve vztahu k popisovaným metodám výzkumu a zvoleným teoretickým rámcům.

Cílem diplomové práce je pozorovat, jak se dětský spánek konstruuje v českém prostředí a porovnat odlišnosti s nastavenými medicínskými a společenskými normami, které se dostávají i do našeho diskurzu... Mým cílem je otevřít diskusi o variabilitě různých spánků v různém prostředí a zachycení nebezpečí globálního zobecňování přístupu k dětskému spánku napříč různými zeměmi, které vedou k nápravám do přesných časů a návodů, bez toho, abychom si byli vědomi všech vlivů a biosociální diference, které náš i dětský spánek utvářejí. (str. 4)

Výzkumné metody, ač velmi zkratkovitě zmíněné jsou v abstraktu popisovány, jako etnografie stovek českých domácností (str. 5), v metodologické části pak jako kombinace (blíže nespecifikovaných) workshopů, skupinových, individuálních a narativních rozhovorů a dotazníkového šetření. Ačkoli jsou jednotlivé metody sběru dat zmíněny, chybí jejich bližší specifikace, stejně jako chybí popis výběru vzorku, analýzy dat a etiky výzkumné praxe.

Deklarovaný teoretický rámec je nedostatečně propojený s daty. V práci není jasně vyargumentované, jak je koncept lokální biologie užitečný při interpretaci vytvořených dat.

Přestože autorka v úvodu uvádí, že se k tématu dostala prostřednictvím své poradenské praxe, v práci není nikde reflektována její pozice v terénu v průběhu celého pětiletého výzkumu. Tento jev rezonuje nejvýrazněji v pasážích, které vyznívají, jako by autorka spíše popisovala svou poradenskou praxi, ve které výzkumná pozice zcela absentuje (např. str. 38).

Autorka nedostatečně jasně odděluje různé epistemologické pozice, které se v textu objevují. Přes časté užívání konstruktivistického slovníku pracuje autorka s daty – reprezentacemi zkušeností informantek, jako s fakty (např. str. 48). Dále nedostatečně odlišuje sociálněvědní teorie, medicínské teorie, data a vlastní interpretace. Spolu s nemálo častým užíváním hodnotícího tónu i samotných hodnotících výrazů (např. str. 30, 43) se tak téměř zdá, že je cílem výzkumu vyvrátit na základě reflexe zkušeností informantek chybné normativy vytvořené v rámci lékařské vědy (např. str. 39., 1. odst.). Při tom by se z hlediska zvolených antropologických teorií mohlo zdát, že bude práce symetrickou analýzou různých diskurzů a tím pádem bude autorka také např. s pediatrickými příručkami zacházet jako s daty.

Povaha dat je dalším aspektem práce, které působí nepromyšleně (např. str. 45, 2. odst.).

2. Formální stránka

Předkládaná práce se nepyšní jasnou strukturou na sebe logicky navazujících celků. K tomuto jevu přispívá i to, že v úvodu nenalzáme deklarované představení struktury práce.

V textu se objevuje velké množství gramatických chyb a značné množství chyb stylistických. Místy se zde vyskytují neobratné až obtížně srozumitelné formulace, jež skýtají nebezpečí desinterpretace (str. 37, 1. odst.).

Práce není příliš zářným příkladem přesného dodržování publikační etiky. V textu autorka na několika místech zaměňuje gender autorů citovaných publikací (str. 14, 3. odst.). Nalezneme zde i citace publikací, které se neobjevují v seznamu literatury (str. 53, 4. odst.). Citace literatury v textu jsou nesjednocené, například neuváděním autora, ale pouze názvu citovaného díla (např. str. 27, 2. odst.). Citace dat jsou taktéž nesjednocené. Místy se v práci dokonce objevují absentující citace, kdy je sice v textu uveden autor, ze kterého je v argumentaci čerpáno, bibliografické údaje k publikaci ale chybí (např. str. 13, 5. odst.).

Pokud by to bylo možné, ráda bych při příležitosti obhajoby požádala autorku o vyjasnění následujících bodů.

- Podrobnější výklad metodologie práce, viz výše.
- Jakým způsobem pomáhá koncept lokální biologie při interpretaci vytvořených dat? (Ideálně s odkazem na data.)
- Co je v práci myšleno diskurzem?
- S jakými etickými dilematy se autorka ve výzkumu potýkala?
- Jakým způsobem byla zajištěná etika výzkumu?
- Jaká je povaha dat, které jsou základem této práce?

Závěrem bych ráda uvedla, že diplomová práce Lenky Medvecové Tinkové představuje pozoruhodný průřez literaturou na téma disciplinace těl, zejména dětského spánku z oblasti různých vědních oborů. Práce taktéž obsahuje i řadu zajímavých empirických poznatků. Nalezneme zde ale i značné množství obsahových i formálních nedostatků. Za nejvýznamnější z nich považuji problematiku a nekonzistentně naformulované cíle práce, nedostatečně vyjasněnou pozici autorky ve zkoumaném terénu především ve vztahu k absentující reflexivitě výzkumné pozice. Nakonec se jedná i o zdaleka nedostatečně popsanou metodologii práce. Tato negativa mají za důsledek neúplný soulad výzkumných otázek, metod výzkumu, dat, jejich interpretací a použité literatury. Práce skýtá taktéž značná formální pochybení. Předkládanou diplomovou práci tak doporučuji k obhajobě, ale v závislosti na jejím průběhu ji navrhuji hodnotit mezi „dobře“ a „dostatečně“.

Praha, 7.9.2018

Alžběta Wolfová